

CĂCIULA – INDICIU AL SEXULUI, AL VÂRSTEI ȘI AL STATUTULUI SOCIAL

Alexandru CAZACU

Catedra Limba Română, Lingvistică Generală și Romanică

Coverings, as the majority of clothing pieces help us differentiate the sex of the person who is wearing it. The coverings for the men's head and those for the women differ in shape they have, the material they are made from, colour, the way in which they are worn etc.

The men's coverings have, in most cases, the role of emphasizing the manliness, the power, while the women's coverings often highlight the delicacy, beauty etc.

In accordance with the type of covering, we can identify the age and the social status of the person who is wearing it. The Greeks, but also the Romanians, respect some certain rules concerning the way of dressing. In Greece (custom respected mostly in neo-Hellenic period), like in Moldova, the greatest difference between an unmarried and a married woman, between a young and an old woman, in many regions, is made through the way in which her hair is combed and the way her head is wrapped. The wrapping of the women's head was *marked* by special events (wedding party, demise, going to church), these examples are also available for men's head coverings.

Căciula, ca și majoritatea pieselor vestimentare, ajută la diferențierea sexului celui ce o poartă. Acoperământurile pentru cap ale bărbaților și ale femeilor diferă prin forma pe care o au, materialul din care sunt confecționate, culoare, modul în care sunt purtate ș.a. Prin tradiție, căciulile bărbaților au menirea, în majoritatea cazurilor, de a sublinia bărbăția, puterea; pe când acoperământurile doamnelor și domnișoarelor scot în vileag, de cele mai multe ori, gingășia, frumusețea ș.a.

Atât la români, cât și la greci, nu este acceptat, de obicei, ca un bărbat să-și pună pe cap o broboadă femeiască; pe de altă parte, nici femeile nu puteau fi văzute să poarte pe cap căciulă bărbătească. Desigur, în prezent, odată cu *internaționalizarea și asimilarea* populației globului pământesc, se pot vedea lucruri care mai ieri ar fi fost apreciate drept *barbare*. Poate că este bine, poate că este rău, un lucru este cert – se pierde tradiția, unicitatea vestimentației tradiționale a fiecărui popor, căci vestimentația demult nu mai este *un simplu înveliș* al corpului, ci reprezintă o întregă istorie, o *dăruire de sine*, o suflare din sufletul unei națiuni. Această corelație dintre om și căciula sa (ori vestimentația, în general) se observă în expresii și vorbe de duh izvorâte din înțelepciunea poporului. De exemplu, în română se spune:

– *a purta căciulă* (despre bărbați), înseamnă a fi om voinic, tare; a fi bărbat;

– *a fi cu comănac* – a fi bărbat, a fi om voinic („Nu-s femeie, concii nu port,/ ca să zici că eu nu pot;/ ci-s voinic cu comănac,/ cu șapte puteri mă bat”. Popular) [Dobrescu Al., p.160].

Sau: „De ești bărbat poartă căciulă, de ești muiere ia-ți o basma pe cap”, deci *a purta basma (pe cap)* (despre bărbați) înseamnă „a fi slab, a fi de nimic”.

Oricum ar fi, cazurile în care o femeie poartă căciulă bărbătească constituie, de obicei, o excepție. În numeroase cazuri de acest gen, broboada purtată de un bărbat, sau căciula purtată de o femeie (în general, un bărbat îmbrăcat în haine de femeie sau o femeie îmbrăcată în haine de bărbat) sunt detalii ce constituie o mască, adică un mod de a-și ascunde chipul, identitatea adevărată. În literatura artistică, adeseori atestăm exemple de acest gen:

*Știți voi povestea, când un fiu
De împărat odată,
În piept cu dor turbat de viu
s-a îmbrăcat în fată,
și-având în loc de paloș fus,
și-n loc de coif năframă,
pe pieptul tânăr el și-a pus
altiță-n loc de-aramă?* [Coșbuc G., p.33]

Faptul de a se îmbrăca în hainele sexului opus este des întâlnit în creația populară, mai ales în basme, când personajul încearcă să-și schimbe identitatea pentru a-și induce în eroare adversarii sau pentru a-și evidenția anumite trăsături. Sunt atestate expresii în care *căciula* este utilizată în scopul de a prezenta caracterul „bărbătos” al unei femei:

– *a purta pălăria* (despre femei) a dispune, a dicta, a hotărî în cadrul familiei [Comșulea E., p.174].

Un bărbat în casa căruia femeia *poartă pălăria*, își pierde autoritatea și respectul în fața altor bărbați și, uneori, în fața întregii societăți. Acest bărbat nu mai este *stăpân* în casă, despre un asemenea ins se spune că *este îmbrobodit*, sintagmă utilizată, de cele mai multe ori, în scopul de a înjosi pe cineva. Că este *cu broboadă* sau *îmbrobodit*, se spune despre bărbatul care nu iese din cuvântul soției (sau al cuiva, în general), sau despre un bărbat care nu-și are părerea proprie.

Un alt sens al expresiei *a fi îmbrobodit* este cel de *a fi înșelat de către soție* (De ex.: *L-a îmbrobodit soția cu vecinul*), sau în general *a fi înșelat (de cineva)* (De ex.: *L-am îmbrobodit și am luat mașina cu 5.000 lei (când, de fapt, ea costă 10.000 lei)*).

După tipul de căciulă poate fi identificată vârsta purtătorului. Căciula copilului, cea a unui adolescent (flăcău sau fată mare), a unui adult sau căciula unei persoane în etate (bătrân sau bătrână) diferă între ele prin anumite semne distinctive (culoare, formă, modul în care este purtată ș.a.).

Vârsta purtătorului poate fi identificată și după modul în care își acoperă cineva capul, există (existau, mai bine zis, pentru că în prezent doar persoanele în vârstă mai respectă aceste obiceiuri) anumite canoane despre modul în care își acoperă capul o fată mare, o femeie căsătorită sau o bătrână. Fetele mari puteau să nu-și pună broboadă, practic, în toate regiunile ținutului românesc se obișnuia ca fetele să umble cu capul descoperit, pe când femeile căsătorite erau obligate să poarte broboadă. Astfel o femeie măritată cu capul descoperit risca să-și piardă respectul de care se bucura, știrbindu-și, astfel, statutul.

Nerespectarea canoanelor respective era o excepție, o femeie care era mai tânără cu mult decât soțul său se străduia să poarte haine sau broboade care nu ar scoate în vileag diferența de vârstă.

O femeie singuratică, împovărată de dificultățile vieții, chiar dacă era tânără, nu se mai îmbrăca conform vârstei, ci conform stării de suflet și, desigur, în dependență de posibilitățile economice. Un exemplu edificator îl găsim în creația lui Gr.Vieru: „apa îngheța pe corlate,/ pe șalul mamei/.../ Mama mea tânără/ Se ducea la fântână/ Îmbodolită/ Ca o bătrână”.

Toate aceste canoane nescrise (*a-și lega basmaua sub barbă, la ceață, de moadă*, cum se mai exprimă și astăzi unele femei; *a umbla cu capul descoperit*) erau, până mai ieri, un indiciu perfect în ceea ce privește vârsta și statutul unei femei, ele se transmiteau de la o generație la alta și erau respectate cu sfințenie. În prezent aceste obiceiuri nu mai sunt respectate cu strictețe, dar există comunități, familii, care, în pofida perturbărilor ce au loc în societate, simt datoria de a-și educa copiii în spiritul *tradițional*, așa cum au învățat și ei de la părinți.

În Grecia (obicei respectat mai ales în perioada neoeleenă), cea mai mare diferență între femeia necăsătorită și cea căsătorită, între tânără și femeia în vârstă, se face în multe regiuni după modul de a-și pieptăna părul și după felul de a se îmbrobodi, care era „marcat” de evenimentele speciale (nuntă, deces, lehoz, plecarea la biserică).

Bibliografie:

1. Grau François-Marie. Istoria costumului / Trad. de Andrei Vretos. - București: Ed. Meridiane, 2002.
2. Oros C. Pagini din istoria costumului. - Cluj-Napoca: Ed. Dacia, 1998.
3. Roventă-Frumușani D. Semiotică, societate, cultură. - Iași: Institutul European, 1999.
4. Αικατερίνα Κορρέ-Ζωγράφου, Νεοελληνικός κεφαλοδεσμός. - Αθήνα, 1991.

Surse:

1. Vieru Gr. Mama, graiul: Antologie. Ed. a II-a, versuri și proză. - Chișinău: Literatura artistică, 1986.
2. Coșbuc G. Opera poetică. Vol. I. - Chișinău: Cartier, 2001.

Dicționare:

1. Comșulea E., Șerban V., Teiuș S. Dicționar de expresii și locuțiuni. - Chișinău: Știința, 2002.
2. Chevalier J., Gheerbrant A. Dicționar de simboluri. - București: Artemis, f.a.
3. Druță V. Dicționar de aforisme, maxime, proverbe și zicători. - București: Victor, 1997.
4. Dobrescu Al. Dicționar de expresii și locuțiuni. - Chișinău: Litera, 1997.

Prezentat 19.11.2008